

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Ірина Софінська

докторка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”
(Львів, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3853-7626>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/T-1252-2017>
iryna.d.sofinska@lpnu.ua

УДК 342.71+ 342.11.7

ГРОМАДЯНСТВО, МІГРАЦІЯ ТА (НЕ)СВОБОДА
ПЕРЕСУВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

АНОТАЦІЯ. Ціннісне наповнення громадянства у ХХІ ст. стає крихким, без твердої основи, спонукає до переосмислення всього конструкту як державами, так і людьми. Повсюдна і перманентна міграція є відповіддю на сучасні цивілізаційні та глобалізаційні виклики (переважно антропогенного характеру) і соціально-економічну диспропорцію, мотиваційною візією зміни життєвої парадигми для кожного. У суспільстві в результаті міграції розвивається колективна ідентичність, підвищується (не)толерантність до мігрантів, знижується рівень участі громадян у реалізації партисипативної демократії та зацікавлення у її реальних результатах, нетривіальному впливі на формування державної політики. Гарантування людських прав і свободи пересування, пріоритет захисту прав біженців та шукачів притулку, посилення участі громадянського суспільства у життєдіяльності держави (прийнятті важливих державно-правних рішень) потрапили у тимчасову пастку залежності від поширення *COVID-19* у Європі та світі. Відбувається стрімке сегментування гарантованої свободи пересування у межах Європейського Союзу як простору з відкритими кордонами, вводяться тимчасові обмеження на переміщення осіб, відновлюється прикордонний контроль.

Мета статті полягає у здійсненні правничих рефлексій щодо гарантування свободи пересування як засадничого елементу реалізації прав людини, зокрема й у сфері громадянства та правничої ідентичності особи.

У статті відображені релевантні напрацювання тих науковців (Е. Балібара, К. Барнард, Гр. де Бурки, Дж. Г. Г. Вейлера, К. Йоппке, Р. Кассена, П. Креґа, Дж. Макбрайда, Л. Орґада, Дж. Паломбелли, О. Поєдинок, Р. Спано, П. Спіро, А. Шахар та інших), у чю орбіту наукових досліджень потрапили актуальні питання у сфері громадянства та свободи пересування, пов'язані з народовладдям і правовладдям, гарантуванням прав людини та міграційною трансформацією “південь-північ” і “схід-захід”.

Дійсність під неминучим впливом глобалізаційних і глокалізаційних чинників вимагає переосмислення загальних принципів громадянства та дискримінаційних механізмів у контексті реалізації свободи пересування.

Ключові слова: громадянство; свобода пересування; міграція; права людини; Європейський Союз.

Громадянство – це багатогранна, дискусійна та універсальна концепція, яка передбачає винятковість громадян конкретної держави, їх відмінність (привілейованість) від інших і диверсифікацію їхніх прав та обов'язків¹. Проблеми універсалізації громадянства як абсолютного, невід'ємного та невідчужуваного конструкту пов'язані з витворенням державної політики, здатної виокремити “постійний та ефективний зв'язок між особою і державою” від звичайної територіальної приналежності, враховуючи свободу пересування, інклюзивність та інтеграцію у суспільство².

Враховуючи глобальні геополітичні, соціально-економічні та демографічні зміни після закінчення Другої світової війни, ст. 13 Загальної декларації прав людини 1948 р. передбачає:

1. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.
2. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну³.

Схоже формулювання, більш деталізоване, є у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., де у ст. 12 передбачено:

1. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.
2. Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну⁴.

Універсалізм свободи пересування виявився крихким, оскільки у 2020 р. сильно “похитнувся” під впливом поширення COVID-19 у Європі та світі. Закриті кордони, встановлені тимчасові обмеження на

¹ N Dorsen et al, *Comparative Constitutionalism: Cases and Materials* (Thompson West 2003) 563–7, 593–7, 620–4.

² G Palombella, ‘Structures and process in the constitutional self: Coping with the future?’ [2010] 8 (3) *International Journal of Constitutional Law* 656–64.

³ Universal Declaration of Human Rights, 10.12.1948 <<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>> (accessed: 20.05.2020).

⁴ International Covenant on Civil and Political Rights, 16.12.1966 <<https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf>> (accessed: 20.05.2020).

в'їзд, а *de facto* заборона туристичних мандрів (*non-essential travel*), які, щоправда, не стосуються біпатридів, громадян Європейського Союзу (далі – ЄС) та членів їхніх сімей, іноземців, які мають дозвіл на проживання в ЄС, а також трудових мігрантів, які мають дозвіл на роботу в ЄС.

Джерельною базою статті стали фундаментальні напрацювання науковців (Е. Балібара, К. Барнард, Гр. де Бурки, Дж. Г. Г. Вейлера, К. Йоппке, Р. Кассена, П. Крега, Дж. Макбрайда, Дж. Паломбелли, Л. Оргада, О. Поєдинок, Р. Спано, П. Спіро, А. Шахар та інших), які протягом десятиліть досліджують актуальні питання у сфері громадянства та свободи пересування, правової ідентичності особи та гарантування прав людини, які пов'язані передусім із опрідметненням глобалізаційних і цивілізаційних викликів (переважно антропогенного характеру) та унаочненням наслідків міграційної трансформації у Європі по осі “південь-північ” і “схід-захід”⁵.

Мета дослідження полягає у здійсненні правових рефлексій у контексті гарантування свободи пересування як засадничого елементу реалізації прав людини, зокрема й у сфері громадянства та правової ідентичності особи.

Громадянство – це не нудна, догматична, позбавлена душі, теорія, а саме життя; з усіх земних речей – річ найважливіша та найвартісніша⁶. У середині ХХ ст. громадянство вважалося “основним правом людини, яке є нічим іншим, як правом мати права”, читаючи Х. Арендт у “Витоках тоталітаризму” 1951 р. чи окрему думку судді Е. Уоррен на рішення Верховного суду США у справі *Perez v. Brownell* 1958 р.⁷. Однак вже на початку ХХІ ст. з'явилося неоднозначне дискусійне твердження, що сучасне громадянство “більше не є правом (абсолютним та невідчужуваним), а винятково привілеєм”⁸, оскільки набуття громадянства конкретної держави надає особі додаткові преференції, гарантії безпеки, можливості покращити власний добробут і визначити цілковиту перспективу на майбутнє, а також вільно пересуватися у реаліях сьогодення.

Громадянство – це постійний у часопросторі правовий та ефективний зв'язок між державою та особою, без зазначення етнічного походження особи, який передбачає певний набір взаємних прав, обов'язків і привілеїв⁹. В орбіті державно-правної політики у сфері громадянства

⁵ A Shachar and R Bauböck and I Bloemraad and M Vink (eds), *The Oxford Handbook of Citizenship* (Oxford University Press 2017).

⁶ Shaw Desmond, *Citizenship* (Hodder and Stoughton Limited 1922) 1–4.

⁷ P Spiro, ‘The (Dwindling) Rights and Obligations of Citizenship’ [2013] 21 (899) *William & Mary Bill Rights Journal* 899–923.

⁸ M Gibney, ‘Theresa May must not further erode Britons’ rights to citizenship’ (*The Guardian*, 14.11.2013) <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/14/theresa-may-erode-britons-citizenshipright>> (accessed: 21.04.2020).

⁹ І Софінська, *Філософсько-правова візія доктрини громадянства* (Каменяр 2018) 346.

нещодавно з'явилися два дієві інструменти (механізми), протилежні за сутністю, але тотожні за бажаними результатами: *push*-тактика та *pull*-стратегія.

Push-тактика (виштовхування) у сфері громадянства є двофакторною і полягає у відмові держави, по-перше, надавати громадянство небажаним мігрантам (*unworthy migrants*) чи, по-друге, утримувати власних громадян, які постійно проживають і працюють за кордоном, після народження набули альтернативне громадянство іншої держави, стали біпатридами. Для держав, у яких заборонене подвійне громадянство (передусім власних громадян, які набули після народження альтернативне громадянство іншої держави та вчинили експатріацію), властива денационалізація (припинення громадянства, набутого особою від народження). До таких держав – членів ЄС належать Австрія, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Чехія¹⁰. Винятковими підставами збереження первинного громадянства, набутого особою від народження, є набуття альтернативного громадянства від народження (у випадку кумулятивного застосування права крові *ius sanguinis* та *ius soli* чи подвійного права крові *ius sanguinis*) або після народження у зв'язку з усиновленням чи одруженням.

Pull-стратегія (притягування) у сфері громадянства характерна для більшості держав Європи, оскільки ґрунтується на бажанні (потребі) держави збільшити кількість власних громадян, запросивши багатих, висококваліфікованих, знаменитих мігрантів, обіцяючи їм полегшену процедуру подальшого набуття альтернативного громадянства у зв'язку з натуралізацією (чи навіть октроювання громадянства) без обов'язкової денационалізації. Якщо деякі держави – члени ЄС дозволяють власним громадянам бути біпатридами незалежно від способу набуття альтернативного громадянства (Бельгія, Греція, Італія, Люксембург, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія та Швеція), то інші з цією ж метою запроваджують спеціальні (дуже привабливі) інвестиційні програми (Болгарія, Кіпр та Мальта)¹¹.

На наднаціональному рівні у Європі регламентування свободи пересування у межах ЄС присутнє у засадничих договорах (Маастрихтському договорі 1992 р.¹² та Лісабонському договорі 2009 р.¹³), Хартії

¹⁰ 'Global Database on Modes of Loss of Citizenship' (GLOBALCIT, 2017) <<http://globalcit.eu/loss-of-citizenship>> (accessed: 20.05.2020).

¹¹ Ch Joppke, 'Liberal Citizenship Is Duty-Free' in Ferrera M and Baubock R (ed), *Should EU citizenship be duty-free?* (EUI Working Paper RSCAS 2017/60, European University Institute 2017) 8–12.

¹² Treaty on European Union, signed at Maastricht on 7 February 1992, *Official Journal of the European Communities*, C 191, Volume 35, 29 July 1992, 115 p.

¹³ *Blackstone's EU Treaties and Legislation 2009–2010* (Foster N ed, Oxford University Press 2009) 632–3.

фундаментальних прав 2000 р.¹⁴ та Директиві про право громадян ЄС та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав – членів ЄС 2004 р. (статті 2, 4, 5)¹⁵. Договір про функціонування ЄС (у контексті Лісабонського договору 2009 р.) декларує запровадження громадянства ЄС, додаткового до громадянства будь-якої держави – члена ЄС (ст.20-1), правана вільне пересування та вибір місця проживання (статті 20-2а, 21-1)¹⁶. Ідеться про 17 млн громадян держав – членів ЄС, які завдяки свободі пересування проживають в іншій державі ЄС (зокрема й 3,7 млн тих, які проживають в Об'єднаному Королівстві).

Враховуючи доступну інформацію агентства *Eurostat*, загалом у 27 державах – членах ЄС, станом на 1 січня 2019 р., проживало понад 446 млн мешканців¹⁷. Середньостатистичний зріз показує, що серед них 92,4 % (понад 470,5 млн) власних громадян, 3,3 % – громадян інших держав – членів ЄС (13,3 млн), 4,9 % – громадян інших держав, які не належать до ЄС (21,8 млн)¹⁸. Враховуючи свободу пересування в ЄС, кількісно найбільше іноземних громадян офіційно проживає в Німеччині (10,1 млн), Італії (5,3 млн), Франції (4,9 млн) та Іспанії (4,8 млн).

Отже, серед теперішніх 27 держав – членів ЄС найменше власних громадян проживає у Люксембурзі (52,4 %), враховуючи скупчення важливих установ ЄС саме у цій державі, 39,3 % громадян інших держав – членів ЄС скористалися свободою пересування та постійно проживають у герцогстві. Румунія та Польща є найбільш гомогенними державами – членами ЄС, оскільки у них проживає понад 99 % власних громадян¹⁹. Однак така ситуація не суперечить свободі пересування осіб і вільного вибору місця проживання, а згодом набуття ними альтернативного громадянства іншої держави, зокрема й власними громадянами Польщі чи Румунії. Обидві держави не вимагають обов'язкової денационалізації у зв'язку з набуттям їхніми громадянами після народження альтернативного громадянства внаслідок натуралізації. За даними агентства *Eurostat*, серед держав – членів ЄС мігранти з Румунії наймасовіше проживають

¹⁴ Charter of Fundamental Rights of the European Union, 07.12.2000, *Official Journal*, C 326, 26.10.2012, pp. 391–407.

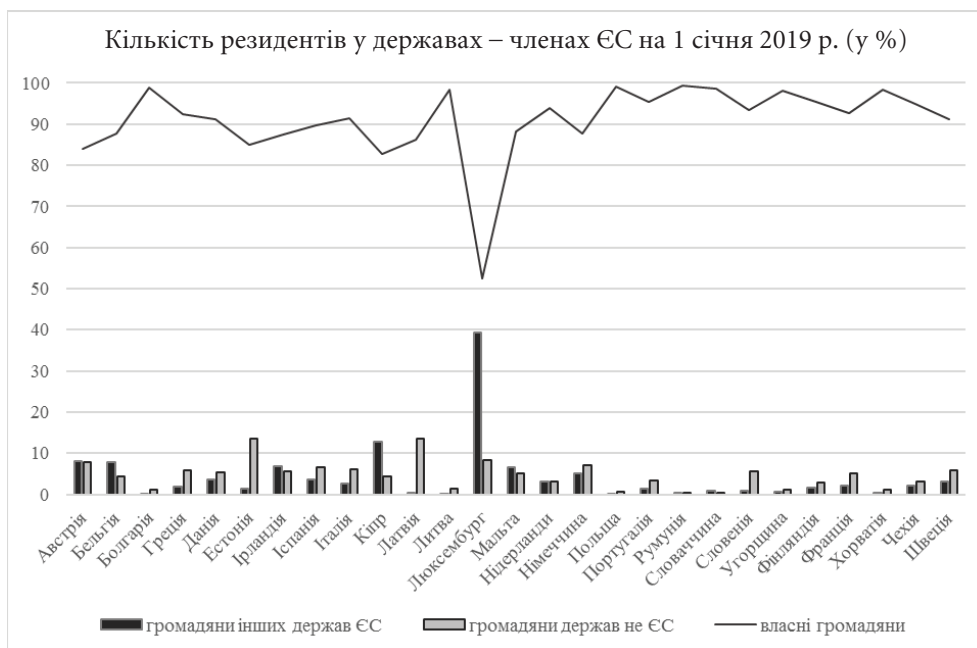
¹⁵ Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC (Text with EEA relevance), *Official Journal*. L 158, 30.4.2004, p. 77–123.

¹⁶ Blackstone's (n 13) 632–3.

¹⁷ Детальніше див.: 'Population on 1 January – persons' (*Eurostat*) <<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>> (accessed: 20.05.2020).

¹⁸ 'Key figures on Europe. Statistics Illustrated (2018 edition)' (*Publications Office of the European Union*, 2018) <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>> (accessed on: 20.05.2020).

¹⁹ 'Migration and migrant population statistics' (*Statistics Explained*) <<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>> (accessed: 20.05.2020).

в Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Німеччині, Португалії та Угорщині, а мігранти з Польщі – у Данії, Німеччині та Швеції, де згодом набувають альтернативного громадянства у зв'язку з натуралізацією²⁰.

Відносний баланс щодо кількості мешканців – громадян інших держав – членів ЄС та громадян інших держав (не ЄС) – спостерігаємо в Австрії, Нідерландах, Румунії та Угорщині. Варто відзначити, що у Люксембурзі мешканців – громадян інших держав – членів ЄС більше, ніж мешканців – громадян інших держав (не ЄС) майже у п'ять разів (наприклад, у Бельгії – удвічі, на Кіпрі – утричі)²¹. Однак у Латвії та Естонії ситуація протилежна, бо кількість мешканців – громадян інших держав (не ЄС) значно більша, ніж громадян інших держав – членів ЄС (найімовірніше ідеться про визнаних негромадян, вихідців із Радянського Союзу, які у 90-х роках не отримали громадянство відповідних балтійських держав у зв'язку з натуралізацією). Схожа ситуація і в інших державах – членах ЄС. Наприклад, у Словенії – ушестеро, у Греції – утричі, в Італії та Франції – удвічі більше громадян інших держав (не ЄС)²².

²⁰ Migration (n 19).

²¹ *The EU in the world: 2018 edition* (Publications Office of the European Union 2018) 160 <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9066251/KS-EX-18-001-EN-N.pdf/64b85130-5de2-4c9b-aa5a-8881bf6ca59b>> (accessed: 20.05.2020).

²² Migration (n 19).

Така ситуація у сфері громадянства та правової ідентичності особи зумовлена передусім впливом суттєвих геополітичних змін, перманентних цивілізаційних, міграційних і глобалізаційних викликів, соціально-економічною асиметрією та фінансовою диспропорцією, трансформацією парадигми наявних цінностей²³. Незважаючи на те, що право на свободу пересування не належить до засадничих (абсолютних) людських прав, воно вважається однією з найважливіших граней свободи людини, як і фундаментом для реалізації інших прав та свобод, пов'язаних із громадянством.

Завдяки акцептуванню свободи пересування як “наріжного каменю” права ЄС²⁴ 4 % громадян ЄС працездатного віку (20–64 роки) проживають не у державі власного громадянства, від 1 % німців до 19,7 % румун²⁵. Серед громадян ЄС найчастіше свободою пересування користуються, окрім румун, громадяни Литви (15 %), Хорватії (14 %), Португалії (13,9 %), Латвії (12,9 %) та Болгарії (12,5 %)²⁶. Окрім німців найменше свободою пересування в ЄС (живуть в іншій, ніж держава власного громадянства) користуються громадяни працездатного віку Франції та Швеції (1,3 %). Достовірно відомо, що свободою пересування, на відміну від міграції, користуються передусім люди з вищою освітою (Греція, Італія, Німеччина, Словаччина, Угорщина та Чехія). Громадяни держав – членів ЄС, які на підставі свободи пересування живуть в іншій державі ЄС, працевлаштовані порівняно з їхніми співгромадянами, які страждають від безробіття (бельгійці, греки, іспанці, італійці, поляки, словаки, французи чи хорвати)²⁷.

Підтвердження візії свободи пересування знаходимо також у ст. 45 Хартії фундаментальних прав 2000 р.: “Кожен громадянин ЄС має право на вільне пересування та вибір місця проживання в межах території держав – членів ЄС”²⁸. Свобода пересування та вибору місця проживання може бути гарантована відповідно до засадничих договорів громадянам третіх держав, які на легальних підставах проживають на території держав – членів ЄС.

Основна мета прийняття Директиви про право громадян ЄС та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав –

²³ É Balibar, ‘At the Borders of Citizenship: A Democracy in Translation?’ [2010] 13 (3) *European Journal of Social Theory* 315–22; É Balibar, *Citizenship* (Scott-Railton T trans, Polity 2015).

²⁴ *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms* (Ced B, Oxford University Press 2019); Paul Craig and Gráinne De Búrca, *EU Law: Text, Cases, and Materials* (Oxford University Press 2015).

²⁵ ‘4% of EU citizens of working age live in another EU Member State’ (*Eurostat Newsrelease*, 87/2018, 28.05.2018) <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8926076/3-28052018-AP-EN.pdf/48c473e8-c2c1-4942-b2a4-5761edacda37>> (accessed: 20.05.2020).

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Blackstone’s (n 13) 117.

членів ЄС 2004 р. полягала у наділенні кожного громадянина ЄС (ст. 2-1) первинним, індивідуальним і фундаментальним правом на вільне пересування у межах території держав – членів ЄС, яке пов'язане зі статусом громадянина ЄС і поширюється на членів його сім'ї (ст. 2-2)²⁹. Будь-які обмеження та передумови реалізації права на вільне пересування громадян ЄС та членів їхніх сімей повинні бути чітко визначені й антидискримінаційні, застосовані відповідно до права ЄС (статті 27 і 29)³⁰.

Комісія ЄС використала цілий спектр *soft-law* інструментів у сфері гарантування свободи пересування у час поширення COVID-19, намагаючись створити єдині керівні ідеї щодо ефективного застосування законодавства ЄС у сучасних умовах і сприяти узгодженому підходу всіх держав – членів ЄС щодо цього питання. Насправді така координація дій держав – членів ЄС не вважається потрібною, оскільки Суд справедливості ЄС ще у 2012 р. визнав, що держави – члени ЄС мають свободу розсуду (дискреційні повноваження) у ситуаціях, схожих на нинішню, яка створює підстави для дерогації (наприклад, громадське здоров'я), враховуючи те, що конкретні обставини можуть бути в кожній державі – члені ЄС різними (пункти 22, 23 рішення³¹).

10 березня 2020 р. глави держав – членів ЄС чи глави їхніх урядів висловили сподівання про координацію необхідних спільних заходів та проведення тісної й ефективної комунікації з Комісією ЄС з метою запровадження тимчасових обмежень пересування в ЄС. Як результат, 16 березня Комісія ЄС затвердила *soft-law* інструмент, закликаючи держави – члени ЄС ввести тимчасові обмеження в'їзду до ЄС (*non-essential travel*)³².

17 березня 2020 р. Комісія ЄС, на пропозицію її президента У. фон дер Ляєн, встановила тимчасові обмеження в'їзду до ЄС іноземців, окрім громадян ЄС, Європейської зони вільної торгівлі (далі – ЄЗВТ) та Об'єднаного Королівства, а також власників дозволів на постійне місце проживання в ЄС, довгострокових віз, членів сім'ї громадян ЄС та інших, строком на 30 днів³³. Згодом дія цих обмежень була продовжена до 15 травня 2020 р., оскільки 8 квітня 2020 р. Комісія ЄС рекомендувала державам – членам ЄС продовжити тимчасові обмеження в'їзду до ЄС ще на 30 днів³⁴. Усі

²⁹ Blackstone's (n 13) 202–7.

³⁰ Ibid.

³¹ P. I. v Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid, Judgment of the Court (Grand Chamber), 22 May 2012 <<http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009CJ0348&lang1=en&type=TEXT&ancre=>> (accessed: 20.05.2020).

³² COVID-19: Temporary Restriction on Non-Essential Travel to the EU. Communication to the European Parliament, the European Council and the Council, COM(2020) 115 of 16.03.2020. <<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2020/EN/COM-2020-115-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>> (accessed: 20.05.2020).

³³ Guidance on the implementation of the temporary restriction on non-essential travel to the EU, on the facilitation of transit arrangements for the repatriation of EU citizens, and on the effects on visa policy, *Official Journal of the European Union*, 30.03.2020.

³⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council on the assessment of the application of the temporary restriction on non-essential travel to the EU, COM(2020)

держави – члени ЄС, окрім Болгарії, Ірландії та Швеції, запровадили такі тимчасові обмеження на в'їзд протягом 13–22 березня 2020 р.³⁵. Наразі тимчасові обмеження в'їзду до ЄС із третіх країн продовжені до 1 липня 2020 р., враховуючи епідеміологічну ситуацію в середині ЄС та ззовні.

Положення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)³⁶ безпосередньо стосуються свободи пересування (пункти 1–2) та їх обмежень (пункти 3–4)³⁷, які відображають бажання досягти справедливого балансу (аргументованої пропорційності) між загальними інтересами суспільства та гарантуванням основних прав людини. Для того щоб такі обмеження не вважалися свавільними, вони повинні, по-перше, бути передбачені законом, по-друге, бути необхідними в демократичному суспільстві, і, по-третє, мати легітимну мету (бути в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб)³⁸. Врахування цих критеріїв стає підставою для Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у вирішенні питань, чи було порушення прав людини.

Також охорона здоров'я вважається законною метою обмеження права на повагу до приватного та сімейного життя, передбаченого у ст. 8 Конвенції, а також свободи пересування, свободи вибору місця проживання або виїзду з будь-якої держави, включно із державою свого громадянства, відповідно до ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції³⁹. Аби таке обмеження не виглядало свавільним, має бути відомо, що розповсюдження інфекційної хвороби є небезпечним для громадського здоров'я чи безпеки, а затримання інфікованої людини є останньою можливістю запобігти поширенню цього захворювання, оскільки менш суворі заходи виявилися недостатніми для захисту суспільних (громадських) інтересів. Вжиті заходи повинні бути пропорційними до очікувань.

148 final, 08.04.2020 <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0148&from=EN>> (accessed: 20.05.2020).

³⁵ 'Coronavirus Pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications', *Bulletin 1/2020*, Fundamental Rights Agency, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. P. 22–23 <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin_en.pdf> (accessed: 20.05.2020).

³⁶ Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto. ETS No. 046, Strasbourg, 16.09.1963 <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168006b65c>> (accessed: 08.06.2020).

³⁷ The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Convention on Human Rights, 4 November 1950 <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf> (accessed: 25.05.2020).

³⁸ N Arenas Hidalgo, 'Liberty of Movement within the Territory of a State (Article 2 of Additional Protocol No. 4 ECHR)' in *Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights* (Javier García Roca, Pablo Santolaya ed, Nijhoff 2012) 608–23.

³⁹ J McBride, 'An Analysis of Covid-19 Responses and ECHR Requirements' (*ECHR blog*, 27.03.2020) <<http://echrblog.blogspot.com/2020/03/an-analysis-of-covid-19-responses-and.html>> (accessed: 15.05.2020).

У випадку з поширенням *COVID-19* необхідно визначити, чи встановлені державами обмеження передбачають позбавлення свободи, чи є лише обмеження свободи пересування, передбаченим у ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції. Як неодноразово підкреслював ЄСПЛ, позбавлення свободи не є тотожним обмеженню свободи, і для того щоб визначити, чи особа була позбавлена будь-якої зі своїх свобод (у нашому випадку – свободи пересування), точкою відліку має слугувати конкретна ситуація, враховуючи цілий спектр важливих індикаторів: вид обмеження, його тривалість, наслідки та спосіб застосування відповідного заходу. Пропорційність цих обмежень, як щодо їхньої мети, так і тривалості, залежатиме від їх продемонстрованої важливості для запобігання поширенню вірусу, а також від впливу на здійснення необхідних для життя речей, наприклад, закупівлі продуктів харчування та зняття готівки, оплати проживання тими особами, які не встигли (не мали змоги) вчасно повернутися до їхнього місця проживання⁴⁰.

Застосування Естонією та Латвією дерогації (відступу від застосування певних положень Конвенції відповідно до її ст. 15 у випадках війни або суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації) стосується заборони в'їзду усіх або деяких осіб, які не є громадянами цих держав чи не мають дозволу на постійне місце проживання у них⁴¹. Стаття 3-2 Протоколу № 4 до Конвенції передбачає, що жодна особа не може бути позбавлена права в'їзду на територію держави, громадянином якої вона є⁴². Враховуючи відступи від застосування певних положень Конвенції, здійснені обома державами, право громадян на в'їзд у державу свого громадянства не є порушеним і відповідає конвенційному праву на повагу до приватного та сімейного життя, яке передбачене у ст. 8⁴³. Латвія окремо закрила міжнародні пасажирські перевезення, встановила вимогу щодо скасування, відкладення та непланування усіх відряджень у ті держави, які постраждали від поширення *COVID-19*, та закликала своїх громадян утриматися від закордонних поїздок.

Науковці переконані, що обсяг будь-яких обмежень, встановлених компетентними органами публічної влади держав – членів ЄС у відповідь на загрозу поширенню *COVID-19*, може бути визнаний як необґрунтоване та свавільне втручання у конвенційні права та свободи

⁴⁰ McBride (n 39).

⁴¹ Станом на 25 травня 2020 р. 10 держав – членів Ради Європи із 47 протягом березня-квітня 2020 р. відступили від застосування певних положень Конвенції відповідно до ст. 15, серед них три держави – члени ЄС (Естонія, Латвія та Румунія). Детальніше див.: 'Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic' (Council of Europe) <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354?fbclid=IwAR0EBUBIpCNHyomcsgTs5D3p6IgePracZmtTcROkH-4eVF8ZZy29uQtYryY>> (accessed: 25.05.2020).

⁴² Protocol (n 36).

⁴³ Convention (n 37).

людини незалежно від того, чи є посилання на відступ від застосування певних положень Конвенції, задекларований державою – членом ЄС, чи ні⁴⁴. М. Гнатовський підсумовує, що ‘у випадку з пандемією COVID-19 Європейський суд з прав людини (якщо буде нагода) оцінюватиме відповідність ЄКЗПЛ [Конвенції] заходів, вжитих як державами, які заявили про дерогацію, так і тими, хто промовчав’⁴⁵.

Очевидну конкуренцію щодо предметності та визначення позбавлення свободи спостерігаємо у рішенні Великої палати Суду справедливості ЄС від 14 травня 2020 р. у з’єднаних справах C-924/19 PPU і C-925/19 PPU⁴⁶, де було визнано перебування заявників у транзитній зоні Рьошке – на кордоні між Угорщиною та Сербією позбавленням свободи у контексті інтерпретації застосованих директив ЄС у сфері міграції. Заявники родом з Ірану та Афганістану⁴⁷, мандруючи західнобалканським міграційним шляхом у ЄС, потрапили у “транзитну зону” Рьошке, де подали заяви про отримання притулку в Угорщині. Заяви були відхилені (визнані неприйнятними), рішення компетентних угорських органів влади передбачало реадмісію⁴⁸ (примусове переміщення/повернення) заявників до Сербії, звідки вони й потрапили у “транзитну зону”.

Однак Сербія відмовилася прийняти заявників, мотивуючи своє рішення тим, що передумови реадмісії нелегальних мігрантів, вихідців із третіх країн (*third country nationals*), передбачені у Договорі про реадмісію між ЄС та Сербією⁴⁹, у цьому випадку не були дотримані. 18 грудня 2019 р. Національне агентство у справах чужинців подало запит на отримання від Суду справедливості ЄС попереднього рішення. Конкурентність щодо предметності та визначення позбавлення свободи полягає у тому, що попередньо, восени 2019 р., Велика палата ЄСПЛ у справі *Ilias and Ahmed v. Hungary (Application no. 47287/15)*⁵⁰ дійшла висновку, що ситуація заявників, які перебували у схожій ситуації у тій самій транзит-

⁴⁴ McBride (n 39).

⁴⁵ ‘Вплив COVID-19 на міжнародне право. Правники аналізують виклики, відслідковують тенденції, роблять прогнози (частина перша)’ (*Радіо свобода*, 16.04.2020) <https://www.radiosvoboda.org/a/coronavirus-mizhnarodne-pravo/30555879.html?fbclid=IwAR12zMwVxQYXxNt_Dq0x52oxkEEeWVzLj4aсЕНAZuKz9V5yEj-vRE7nmes> (звернення: 20.05.2020).

⁴⁶ Press Release No 60/20. 14.05.2020. The placing of asylum seekers or third-country nationals who are the subject of a return decision in the Röske transit zone at the Serbian-Hungarian border must be classified as ‘detention’. Court of Justice of the European Union <<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-05/cp200060en.pdf>> (accessed: 20.05.2020).

⁴⁷ Упродовж 2019 р. саме громадяни Афганістану та Ірану найчастіше отримували притулок в Угорщині, незважаючи на жорсткі вимоги та 91,5 % відмов. Лише 3,1 % заявників отримали статус біженця, 4,4 % – право на додатковий захист та 1 % – гуманітарний захист.

⁴⁸ Під час карантину, спровокованого поширенням COVID-19, реадмісії нелегальних мігрантів були відкладені або їхня кількість (зокрема з Бельгії, Болгарії, Естонії, Кіпру, Литви, Мальти, Словаччини, Хорватії та Чехії) значно зменшилася.

⁴⁹ Agreement between the European Community and the Republic of Serbia on the readmission of persons residing without authorisation, annexed to the Council Decision of 8 November 2007. *OJ*. 2007. L 334. P. 45.

⁵⁰ *Ilias and Ahmed v. Hungary*. Judgment of Grand Chamber. App no. 47287/15. 21 November 2019 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198760>> (accessed: 20.05.2020).

ній зоні протягом 23 днів, не могла розглядатись як позбавлення свободи (у розумінні ст. 5 Конвенції).

Правове протистояння у визначеності, аргументованості та опроектованості пропорційності принципу, який зараз є найважливішим, враховуючи прийняті обмеження щодо свободи пересування, продовжується не лише по юрисдикційній осі “Суд справедливості ЄС – ЄСПЛ”, а й “Суд справедливості ЄС – конституційний суд держави – члена ЄС” у контексті застосування принципів пропорційності та субсидіарності⁵¹. Традиційно одним із найважливіших “акторів” у таких справах є Федеральний конституційний суд Німеччини, який не вперше критикує та опротестовує примат права ЄС над національним правом (рішення у справах *Solange I* 1970 р.⁵², *Solange II* 1973 р.⁵³), враховуючи застосування базових принципів ЄС: пропорційності та субсидіарності⁵⁴. Ще в ті далекі часи було очевидним і зрозумілим, що практично неможливо, щоб національні суди держав – членів ЄС визнали верховенство права ЄС без жодної гарантії захисту прав людини⁵⁵. У нещодавньому рішенні Федеральний конституційний суд Німеччини фіналізував сенс принципу пропорційності, винятково враховуючи три кумулятивні (а не атрибутивні) фактори: тест на відповідність застосованого заходу законній меті; тест на необхідність, якщо поставлена мета не могла бути досягнута так само ефективно в результаті менших витрат; отриманий результат повинен бути пропорційним *stricto sensu* до самих витрат⁵⁶.

ЄС усіляко намагається стримати збільшення нелегальної міграції до держав-членів, застосовуючи стратегію аутсорсингу міграції, будуючи стіни та електрифіковані огорожі, здійснюючи за допомогою агентства *FRONTEX* патрулювання морських територій, відновлюючи прикордонний контроль тощо. З метою стримування міграційних потоків 10 держав – членів ЄС із 27 будують на внутрішніх і зовнішніх кордонах стіни та огорожі, починаючи з 1993 р. (зокрема, будівництво електрифікованої огорожі з колючим дротом на кордоні між Угорщиною та Сербією було спровоковане міграційною кризою 2015 р.). Міграційна криза 2015 р. порушила фундаментальний принцип ЄС “єдність у різноманітті” і спровокувала сильний розкол серед держав – членів ЄС, оскільки Комісія ЄС

⁵¹ R Spano, ‘Universality or Diversity of Human Rights? Strasbourg in the Age of Subsidiarity’ [2014] 14 (3) Human Rights Law Review 487–502.

⁵² BVerfGE 37, 271 – *Solange I*, <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv037271.html>> (accessed: 20.05.2020).

⁵³ BVerfGE 73, 339 – *Solange II* <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv073339.html#Opinion>> (accessed: 20.05.2020).

⁵⁴ BVerfG, Judgment of the Second Senate of 05 May 2020 – 2 BvR, pp. 859/15, paras. (1-237) <http://www.bverfg.de/e/rs20200505_2bvr085915en.html> (accessed: 20.05.2020).

⁵⁵ J H H Weiler, ‘The Transformation of Europe’ (1991) 100 Yale Law Journal 2418.

⁵⁶ P Eleftheriadis, ‘Germany’s Failing Court, Verfassungsblog on matters constitutional’ (18.05.2020) <<https://verfassungsblog.de/germanys-failing-court>> (accessed: 20.05.2020).

прийняла рішення⁵⁷ допомогти Італії та Греції, здійснивши перерозподіл мігрантів. Польща, Румунія, Словаччина та Угорщина проголосували “проти”, а Фінляндія утрималася. Згодом Словаччина та Угорщина подали позов проти Комісії ЄС до Суду справедливості ЄС про анулювання прийнятого рішення. Однак позов був відхилений у 2017 р.⁵⁸

Цього разу, у травні 2020 р., позитивне для заявників-мігрантів рішення Суду справедливості ЄС у з’єднаних справах *C-924/19 PPU* і *C-925/19 PPU*⁵⁹ свідчить про те, що позиціонування ЄС як простору, привітного до мігрантів, продовжується всупереч *push*-тактиці (виштовхування), яку використовує офіційна влада Угорщини, водночас із застосуванням права вето, коли йдеться про перерозподіл мігрантів серед держав – членів ЄС. У відповідь на таке “ризиковане та шкідливе для безпеки ЄС” рішення Суду справедливості ЄС офіційна влада Угорщини полегшила умови перебування мігрантів у “транзитних зонах” (замість металевих контейнерів створили центри-приймачі), пришвидшила виконання стратегії аутсорсингу міграції екстратериторіально⁶⁰.

Висновки. Варто відзначити: незважаючи на те, що держави – члени ЄС вочевидь будуть переглядати ступінь відкритості чи закритості зовнішніх кордонів⁶¹ і ставлення до мігрантів (біженців, шукачів притулку), а також до тих, хто в’їжджає на їхню територію та виїжджає з неї, поширення *COVID-19* навряд чи здатне пригальмувати міжнародну міграцію (насамперед у контексті реалізації свободи пересування робітниками та студентами)⁶². Свобода пересування у зовнішніх кордонах ЄС нині доступна громадянам держав – членів ЄС та членам їхніх сімей, біпатридам, іноземцям, які мають дозвіл на проживання у ЄС⁶³, а також трудовим мігрантам, які мають дозвіл на роботу в ЄС. Наявність громадянства однієї з держав – членів ЄС (ЄЗВТ) у час поширення *COVID-19* є важливим привілеєм, гарантуючи такій особі свободу пересування в Європі.

⁵⁷ Council Decision (EU) 2015/1601 of 22 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece. *Official Journal of the European Union*. 2015. L 248. P. 80.

⁵⁸ Slovak Republic (C-643/15) and Hungary (C-647/15) v Council of the European Union. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 September 2017. *Official Journal of the European Union*. C 374/4. 6.11.2017.

⁵⁹ Press Release No 60/20. 14.05.2020 (n 46).

⁶⁰ ‘Hungary Moves to Close Border Camps After E.U. Court Ruling, by Benjamin Novak’ (*The New York Times*, 22.05.2020 <<https://www.nytimes.com/2020/05/22/world/europe/hungary-migrant-camps.html>> (accessed: 25.05.2020).

⁶¹ Andrew Rettman, ‘Nine EU states close borders due to virus’ (*EUobserver*, 16.03.2020) <<https://euobserver.com/coronavirus/147742>> (accessed: 20.05.2020).

⁶² St Coutts, ‘Citizenship, Coronavirus and Questions of Competence’ (*European Papers: European Forum*, 25.04.2020) <http://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2020_1_012_Stephen_Coutts.pdf> (accessed: 20.05.2020).

⁶³ Починаючи з березня 2020 р., Португалія, а також Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Литва, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Франція, Люксембург, Польща, Словаччина та Угорщина продовжили дію дозволів на проживання у цих державах, виданих іноземцям, якщо строк закінчувався під час карантину.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Balibar É, *Citizenship* (Scott-Railton T trans, Polity 2015) (in English).
2. Desmond S, *Citizenship* (Hodder and Stoughton Limited 1922) (in English).
3. Dorsen N et al, *Comparative Constitutionalism: Cases and Materials* (Thompson West 2003) (in English).
4. Sofinska I, *Philosofsko-pravova viziia doktryny hromadianstva [Philosophical and Legal Vision of Citizenship Doctrine]* (Kameniar 2018) (in Ukrainian).

Edited books

5. Arenas H N, 'Liberty of Movement within the Territory of a State (Article 2 of Additional Protocol No. 4 ECHR)' in *Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights* (Roca G and Santolaya P ed, Nijhoff 2012) 608–23 (in English).
6. Barnard C, *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms* (Oxford University Press 2019) (in English).
7. *Blackstone's EU Treaties and Legislation 2009–2010* (Foster N ed, Oxford University Press 2009) (in English).
8. Craig P, De Búrca Gráinne, *EU Law: Text, Cases, and Materials* (Oxford University Press 2015) (in English).
9. Joppke Ch, 'Liberal Citizenship Is Duty-Free' in Maurizio F and Rainer B (ed), *Should EU citizenship be duty-free?* (EUI Working Paper RSCAS 2017/60, European University Institute 2017) 8–12 (in English).
10. Shachar A and Bauböck R and Bloemraad I and Vink M (eds), *The Oxford Handbook of Citizenship* (Oxford University Press 2017) (in English).

Journal articles

11. Balibar É, 'At the Borders of Citizenship: A Democracy in Translation?' [2010] 13 (3) *European Journal of Social Theory* 315–22 (in English).
12. Palombella G, 'Structures and process in the constitutional self: Coping with the future?' [2010] 8 (3) *International Journal of Constitutional Law* 656–64 (in English).
13. Spano R, 'Universality or Diversity of Human Rights? Strasbourg in the Age of Subsidiarity' [2014] 14 (3) *Human Rights Law Review* 487–502 (in English).
14. Spiro P, 'The (Dwindling) Rights and Obligations of Citizenship' [2013] 21 (899) *William & Mary Bill Rights Journal* 899–923 (in English).
15. Weiler J H H, 'The Transformation of Europe' (1991) 100 *Yale Law Journal* 2418 (in English).

Newspaper articles

16. 'Hungary Moves to Close Border Camps After E.U. Court Ruling, by Benjamin Novak' (*The New York Times*, 22.05.2020) <<https://www.nytimes.com/2020/05/22/world/europe/hungary-migrant-camps.html>> (accessed: 25.05.2020) (in English).
17. Coutts St, 'Citizenship, Coronavirus and Questions of Competence' *European Papers: European Forum*, 25.04.2020) <http://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2020_I_012_Stephen_Coutts.pdf> (accessed: 20.05.2020) (in English).
18. Gibney M, 'Theresa May must not further erode Britons' rights to citizenship' (*The Guardian*, 14.11.2013) <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/14/theresa-may-erode-britons-citizenshipright>> (accessed: 21.04.2020) (in English).
19. Rettman A, 'Nine EU states close borders due to virus' (*EUobserver*, 16.03.2020) <<https://euobserver.com/coronavirus/147742>> (accessed: 20.05.2020) (in English).

Websites

20. '4% of EU citizens of working age live in another EU Member State' (*Eurostat Newsrelease*, 28.05.2018) <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8926076/3-28052018-AP-EN.pdf/48c473e8-c2c1-4942-b2a4-5761edacda37>> (accessed: 20.05.2020) (in English).
21. 'Global Database on Modes of Loss of Citizenship' (*GLOBALCIT*, 2017) <<http://globalcit.eu/loss-of-citizenship>> (accessed: 20.05.2020) (in English)/
22. 'Migration and migrant population statistics' (*Statistics Explained*) <<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>> (accessed: 20.05.2020) (in English)
23. Eleftheriadis P, 'Germany's Failing Court, Verfassungsblog on matters constitutional' (18.05.2020 <<https://verfassungsblog.de/germanys-failing-court>> (accessed: 20.05.2020) (in English).
24. 'Key figures on Europe. Statistics Illustrated (2018 edition)' (*Publications Office of the European Union*, 2018) <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>> (accessed: 20.05.2020) (in English).
25. McBride J, 'An Analysis of Covid-19 Responses and ECHR Requirements' (*ECHR blog*, 27.03.2020) <<http://echrblog.blogspot.com/2020/03/an-analysis-of-covid-19-responses-and.html>> (accessed: 15.05.2020) (in English).
26. The EU in the world: 2018 edition (*Publications Office of the European Union*, 2018) <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9066251/KS-EX-18-001-EN-N.pdf/64b85130-5de2-4c9b-aa5a-8881bf6ca59b>> (accessed: 20.05.2020) (in English).
27. 'Vplyv COVID-19 na miznarodne pravo. Pravnyky analizuiut' vyklyky, vidslidkovujut' tendentsii, robliat' prohnozy' ['Inluemce of COVID-19 on International Law. Lawyers Analyze Challenges, Track Trends, Make Forecasts (Part One)'] (*Radio svoboda*, 16.04.2020) <https://www.radiosvoboda.org/a/coronavirus-mizhnarodne-pravo/30555879.html?fbclid=IwAR12zMwVxQYXxNt_Dq0x52oxkEEeWVzzLj4acENAZuKz9VSyEj-vRE7nmes> (accessed: 20.05.2020) (in Ukrainian).

Iryna Sofinska

CITIZENSHIP, MIGRATION AND (LACK OF) FREEDOM
OF MOVEMENT IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT. The values comprising the content of citizenship in the twenty-first century becomes fragile, loses solid foundation, and encourages States as well as individuals to a rethinking of the entire construct. Widespread and permanent migration is a response to modern civilizational and globalization challenges (mostly of an anthropogenic nature) and to socio-economic disparity, and is also a motivational vision of a change in the life paradigm for everyone. As a result of migration, we see that in society there is a blurring of collective identity, an increased (non-) tolerance to migrants, a lowered level of citizens' involvement in the implementation of participatory democracy and a declined interest in its real results, non-trivial influence on the formulation of the State policy. Assurance of human rights and the freedom of movement, prioritized protection of the rights granted to refugees and asylum seekers, and enhancement of civil society involvement in the life of the State (making of important State and legal decisions) have fallen into a temporary trap of dependence on the spread of COVID-19 in Europe and the world. There is a rapid segmentation of the guaranteed freedom of movement within the European Union as a

space with open borders, temporary restrictions on movement of individuals are being introduced, and border control is being restored.

The article focuses on legal reflections as regards the assurance of the freedom of movement as a fundamental element of human rights, including in the area of citizenship and legal identity of an individual.

The article reflects relevant accomplishments of those scientists (E. Balibara, K. Barnard, Gr. de Burki, J. G. G. Weiler, K. Joppke, R. Kassen, P. Kreg, J. McBride, L. Orhad, J. Palombelli, O. Poiedynok, R. Spano, P. Spiro, A. Shahar and others) whose scientific research orbit included topical issues of citizenship and freedom of movement in connection with people's rule and the rule of law, assurance of human rights and the migration transformation "North-South" and "East-West".

Under the inevitable influence of globalization and glocalization factors, reality calls for a rethinking of the general principles of citizenship and discriminatory mechanisms in the context of implementation of the freedom of movement.

KEYWORDS: citizenship; freedom of movement; migration; human rights; European Union.